

FUNERARIILE LUI ALEXANDRU MARGHILOMAN (MAI 1925)

Doctor în istorie, conferențiar universitar **Constantin I. STAN***

Doctor în istorie **Marius-Adrian NICOARĂ ****

E-mail: nicoarama@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-002-7193-2353>

Centrul de Științe Istorice și Arheologie

al Institutului European pentru Cercetări Multidisciplinare

* Doctor în istorie, conferențiar universitar, publicist, născut la 21 octombrie 1956, în Buzău. A obținut titlul de doctor în istorie în anul 1994 cu lucrarea *România anului 1918 în context internațional*. Din 2003 este cadru didactic universitar la Universitatea *Dunărea de Jos* din Galați, Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie. Are preocupări științifice încă din anii studenției și a întreprins cercetări și publicat studii la București, Buzău, Alba Iulia, Ploiești, Bacău, Satu Mare, Arad, Sfântu-Gheorghe, Zalău etc. Este coautor la volumele: *Din cronica poliției la curbura Carpaților* (Buzău, 1996); *România și Primul Război Mondial* (Focșani, 1998); *Sovietizarea nord-vestului Transilvaniei, 1944–1950* (Satu Mare, 1996); *1918. Sfârșit și început de epocă* (Satu Mare, Zalău, 1998). A editat lucrarea *Vasile Stroescu. Minunata tăcere a unui boier basarabean* (1999). Este colaborator al unor prestigioase reviste de specialitate din Buzău și din țară și autor a peste 20 de volume cu tematică istorică și peste 200 de studii, articole și comunicări editate în țară și străinătate.

** Doctor în istorie, membru asociat al Academiei Oamenilor de Știință din România, membru în consiliul științific al Institutului European pentru Cercetări Multidisciplinare și directorul Centrului de Științe Istorice și Arheologie din cadrul acestuia, membru al Uniunii Scriitorilor din România (filiala Iași), membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România (filiala Iași) și realizator al podcastului *Raiduri în istorie la SuperSonic Radio*. Este autor, coautor, coordonator, consultant sau îngrijitor al 78 de volume și a peste 280 de articole de specialitate, filme documentare și podcasturi de popularizare a istoriei locale buzoiene, naționale și a aeronauticii. Pentru activitatea sa a fost apreciat cu numeroase premii, ordine, medalii și diplome ale statului român. Este implicat cu profesionalism și dedicație în menținerea tradițiilor locale și în reabilitarea și realizarea monumentelor istorice. În 2017 a fost declarat Cetățean de onoare al comunei Pârscov din județul Buzău, iar din noiembrie 2020 este Cetățean de onoare al orașului Buzău.

THE FUNERAL OF ALEXANDRU MARGHILOMAN (MAY 1925)

Summary. The authors first deal with the last period of Alexandru Marghiloman's life, almost forgotten and struck by a relentless disease: pancreatic cancer. They extensively present the funeral of the great Buzău politician. The study's signatories highlight the fact that Alexandru Marghiloman wished for a simple, discreet burial, without pomp. His heirs, primarily his wife, respected this final wish. Nevertheless, the sad event drew the interest of newspapers of the time such as *Adevărul*, *Aurora*, *Dimineața*, *Neamul Românesc*, *Universul*, as well as of public opinion, friends, and political adversaries. All of them reported in detail the main moments of his passing into eternity. Now, on the commemoration of 100 years since his death, we can only offer our modest and respectful tribute.

Keywords: Alexandru Marghiloman, *Albatros* Villa, funerals.

Rezumat. Autorii se ocupă mai întâi de ultima perioadă a vieții lui Alexandru Marghiloman, aproape uitat și lovit de o boală necruțătoare: cancerul pancreatic. Ei prezintă pe larg funeraliile marelui om politic buzoian. Semnatarii studiului relevă faptul că Alexandru Marghiloman și-a dorit o înmormântare simplă, discretă, fără pompă. Urmașii, în primul rând soția, i-au respectat această ultimă dorință. Totuși, tristul eveniment a stârnit interesul ziarelor vremii precum: *Adevărul*, *Aurora*, *Dimineața*, *Neamul Românesc*, *Universul*, dar și opiniei publice, prietenilor, precum și adversarilor politici. Cu toții au relatat pe larg momentele principale ale trecerii în eternitate. Acum, la comemorarea celor 100 de ani de la moartea lui, nu putem să-i aducem decât modestul și respectuosul nostru omagiu.

Cuvinte-cheie: Alexandru Marghiloman, Vila *Albatros*, funeralii.

Încă din anul 1920, Alexandru Marghiloman acuza unele probleme de sănătate. De aceea el a mers la Karlovy-Vary (Karlsbad, Republica Cehoslovacă) pentru o cură balneară. Șeful Partidului Conservator Progresist consemnează în propriile note politice la 17 iulie 1920 următoarele: „Plecăm diseară la Karlsbad. Alegerea unui itinerar, permisele, pașapoartele, schimbul, dificultatea de a obține credite, complică într-atât călătoria, încât nu poți să nu te gândești fără puțină amărăciune la ceea ce a fost și la ceea ce este” [1, p. 70]. Alexandru Marghiloman era, deci, nostalgic, deoarece regreta situația antebelică.

În cele din urmă, președintele conservatorilor progresiști a ajuns în stațiunea balneară dorită, căci pe 7 august 1920 afirmă în însemnările personale următoarele: „Sunt de o săptămână la Karlsbad. Nu primesc nimic din România, nici scrisori, nici gazete, probabil, tot greva căilor noastre ferate. Pentru a porni ceva din țară, trebuie să mergi la Brașov, îmi scrie Butculescu, care a făcut acest lucru și de fapt am primit două cărți poștale trimise în acest mod” [1, p. 74; 2, p. 271]

Alexandru Marghiloman și tânăra lui soție Maria, cu care se căsătorise în 1919, au rămas la Karlovy-Vary până către sfârșitul lunii august 1920. Pe 2 septembrie, el afirmă în notele sale politice următoarele: „Ne-am întors de două zile. Bineînțeles că telegramele și scrisorile anunțând sosirea noastră și pornite cu mult înainte, au sosit după noi. Toată lumea de aici este foarte surescitată de fantastica operație a coroanelor” [1, p. 79].

Nu știm care au fost problemele de sănătate care l-au determinat pe Marghiloman să meargă la Karlovy-Vary, dar credem că băile i-au priit, întrucât spre sfârșitul lunii februarie 1921, el a luat parte împreună cu soția sa la celebrarea căsătoriei Principesei Elisabeta, fiica cea mare a Regelui Ferdinand și a Reginei Maria, cu George, suveranul Greciei. Aflat în mijlocul fericitului eveniment, Eugeniu Arthur Buhman susține în cartea sa de rememorări, între altele: „Duminică, 27/2 orele 11, cununia civilă la Palatul Regal, orele 12, celebrarea la Mitropolie a cununiei religioase. Asistă: guvernul, corpul diplomatic, Casele Civile și Militare Regale. Orele 13, înapoierea la Palat. Pe seară, Familia Regală, va fi primit delegațiunile școlilor secundare de fete, precum și studentele din capitală. La 13 și 30, dejun de gală. Seara la 20 și 15 mare recepțiune la palat” [3, p. 235].

Și Alexandru Marghiloman surprinde în notele lui politice din 28 februarie 1921 istoricele momente astfel: „Serbările căsătoriei Principesei Elisabeta s-au săvârșit bine. Toată lumea a luat parte. Lume

multă și multă simpatie. Sâmbătă a avut loc reprezentarea de gală la Teatrul Național (lungă și plecticoasă), sala foarte frumoasă. Se avusese ideea ciudată ca foștii demnitari să fie în lojile de rangul al III-lea, iar beignoarele să se dea tinerilor perechi elegante și micilor prieteni care dau ceaiurile. Aceasta a fost ideea lui Argetoianu. – La biserică – ordinea a fost perfectă, dar ca întotdeauna, Regele a sosit cu 20 de minute întârziere. (2 și un sfert în loc de 1 ½), așezarea locurilor a generat reclamații. Cum eu eram așezat la dreapta Principesei Marioara, nevasta mea la dreapta Prințului Nicolae (d.nă), Take Ionescu numai a treia la dreapta. Infantele Alphons, în fața Principesei Mignon și cum Brătianu era la întorsura potcoavei, care era ocupată de ambele părți de Familia Regală, Averescu, Mitropolitul și Nunțiul Papal – Take Ionescu a fost atât de violent în reclamațiile lui, încât a amenințat că-și dă demisia dacă cumva Regina n-ar merge mâine la ceaiul ce-l oferă el în onoarea Prințului Sapiecha, care sosește deseară” [1, p. 117].

Alexandru Marghiloman nu a lipsit nici de la logodna religioasă din 20 februarie 1922 a Regelui Alexandru al Regatului Sârbo-Croato-Sloven cu Principesa Maria. Șeful conservatorilor progresiști arată în notele lui politice din 21 februarie 1922 că evenimentul s-a celebrat cu discreție, iar „la concertul de astă seară (...) Mitilineu și cu mine, Iorga și Argetoianu au asistat” [1, p. 178; 4, p. 38].

Concomitent, Alexandru Marghiloman era îngrijorat de evoluția partidului pe care îl conducea. Numeroși partizani păraseau formațiunea sa politică, întrucât viitorul ei se dovedea nesigur. De aceea Marghiloman a convocat Comitetul Consultativ prima oară după încheierea Războiului Mondial. Cu această ocazie s-a decis ca pe plan local, dar și central, să se desfășoare o acțiune politică mai intensă [5]. În același timp s-a avut în vedere refacerea și restaurarea organizațiilor județene prin aducerea de noi membri. Această acțiune nu s-a putut îndeplini, deoarece activitatea politică slăbise mult și situația financiară a partidului se agravase. Din lipsă de bani, o serie de publicații județene nu mai puteau apărea [6, p. 113].

După un cabinet de tranziție condus de Take Ionescu, s-a format după o lună, în 17 ianuarie 1922, un guvern prezidat de Ion I.C. Brătianu. El a organizat în martie 1922 noi alegeri parlamentare. Și de data aceasta Partidul Conservator Progresist nu a obținut vreun loc în Parlament. Situația se prezenta mai slab față de scrutinul din 1920. Recunoscând cruda realitate, Mariu Theodorian Carada relevă în amintirile proprii următoarele: „Progresiștii în alegerile din 1922 au ieșit și mai slabi ca în 1920. Așa

spre pildă, eu pentru un loc de senator în județul Ilfov obținusem în 1919 două mii șase sute de voturi și aproape o mie în 1920, acum nu am mai căpătat decât cinci sute șaiszeci (...). În aceeași proporție au scăzut în toată țara voturile progresiste.” Același martor ocular titreză mai departe astfel: „În toilul alegerilor Marghiloman îmi zise: <Dacă nici de data asta nu intră niciun progresist în parlament, trebuie să ne gândim la lichidare.>” [6, p. 118]. Într-adevăr, Alexandru Marghiloman a convocat în casa lui pe 2 aprilie 1922 Comitetul Executiv la care au luat parte peste 50 de persoane. Președintele Partidului Conservator Progresist și-a prezentat demisia, angajându-se să sprijine noul șef. Ea nu a fost însă aprobată de organul central de conducere [1, p. 181].

Situația în numeroase organizații locale se înrăutățea vizibil. Unele filiale locale precum la Neamț, Bacău ori Vrancea s-au dizolvat. În altele, precum ar fi Iași ori Botoșani, existau serioase divergențe de păreri, soldate cu plecări masive de aderenți [7, p. 222]. „Din aceste motive, Alexandru Marghiloman a convocat iarăși Comitetul Executiv, pe 12 decembrie 1922, în speranța că va reuși să se îmbunătățească lucrurile” [8, p. 656]. Însuși președintele conservatorilor progresiști descrie în notele sale politice atmosfera din sânul conducerii, după cum urmează: „Ieri, toată ziua a fost ocupată cu întrunirea noastră. A venit lume de pretutindeni și toți s-au arătat foarte calzi. Grigore Carp și colonelul Gârleșteanu nu au fost cruțați. Grigore Cantacuzino singur a avut o notă neplăcută. Arion a ținut un discurs de om foarte cuminte. Bineînțeles și Săulescu era lipsă. Astă seară, prietenii mi-au oferit un splendid banchet la <Athénée Palace> foarte multă lume. Am pronunțat un discurs program foarte aplaudat” [1, p. 185].

Alexandru Marghiloman încearcă tot felul de combinații politice. El poartă tratative și cu țărăniștii, respectiv averescanii, dar lucrurile se agravează, oamenii politici îl evită, fapt care îl afectează. Marghiloman a pierdut un foarte important colaborator și prieten apropiat, Constantin C. Arion la 28 iunie 1923. Martor al tristului eveniment, M. Theodorianu Carada consemnează în cartea sa de rememorări, între altele: „În ajunul înmormântării lui (C.C. Arion, nota noastră – n.n.) am convins pe Marghiloman să spună un cuvânt în fața sicriului în care stă adormit primul său aghiotant” [9, p. 123]. Într-adevăr, C.C. Arion a rămas fidel șefului său de partid până la ultima etapă a vieții.

Din nefericire, Partidul Conservator Progresist se destrăma vizibil. Problemele financiare au devenit tot mai presante. Au apărut divergențe între Alexandru Marghiloman și Andrei Corteanu, un statornic

colaborator al șefului conservatorilor progresiști. Ziarul *Steagul* pe care acesta îl conducea, devine independent. Atribuțiile acestui periodic sunt preluate de cotidianul *Timpul*, care apare până în primăvara anului 1924, când își va înceta apariția [10, p. 17]. El era finanțat de președintele partidului.

Ultima acțiune politică mai importantă a progresiștilor s-a desfășurat în data de 9 aprilie 1924 cu prilejul celei de-a 70-a aniversări a lui Alexandru Marghiloman și 6 ani de la Unirea Basarabiei cu România. Cu amintita ocazie s-a editat un volum omagial și a fost bătută o medalie comemorativă [11, pp. 5-71]. În saloanele hotelului *Athénée Palace* a avut loc un banchet, la care am participat peste 200 de delegați din întreaga țară [11, p. 6].

O altă întrunire publică fusese programată pe data de 6 octombrie 1924 la Cernăuți, însă a fost anulată, deoarece grav bolnav, Alexandru Marghiloman s-a internat într-un spital din Viena. În capitala Austriei el a rămas câteva luni, întrucât a fost supus unei complicate intervenții chirurgicale la pancreas, unde i se depistase un cancer aflat într-un stadiu destul de avansat [8, p. 156]. De aici, Marghiloman s-a externat, iar pe 17 ianuarie 1925 a ajuns la Vila *Albatros* din Buzău. Aflat în preajma Partidului Conservator Progresist, M. Theodorianu Carada consemnează în amintirile personale, cam telegrafic ce este drept, următoarele: „În august (1924 – n.n.), Marghiloman s-a îmbolnăvit. A plecat apoi la Viena și de acolo a mers de-a dreptul la <Albatros>, de unde nu a mai venit la București viu” [9, pp. 128-129].

Totuși, fostul prim-ministru avea puterea să-i scrie proaspătului Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Elie Miron Cristea, felicitându-l pentru întonare. Autorul mesajului se scuza: „Nu pot încă veni la București, ca să vă aduc Sanctității Voastre omagiile mele și al tuturor amicilor.” Alexandru Marghiloman sublinia apoi că religia, mai ales dincolo de Prut, „a păstrat limba strămoșească pe care păturile superioare încearcă să o uite.” Președintele Conservatorilor Progresiști se pronunța în finalul scrisorii sale pentru reforma seminariilor și a întregii biserici ortodoxe [12, pp. 397-398; 10].

Alexandru Marghiloman nu a mai ajuns în capitala României așa cum spera, deoarece boala nemiloasă de care suferea se agravase. Scrisoarea adresată Patriarhului Miron Cristea reflectă o extraordinară luciditate și o clarviziune rar întâlnită la un om aflat în ultimele luni de viață. De altfel, ziarul buzoian *Alarma* informa cititorii în numărul din 9 mai 1925 că: „Alexandru Marghiloman se află grav bolnav la vila <Albatros>. Ce fericiți ar fi cetățenii Buzăului dacă Providența Divină l-ar face sănătos, căci fericit

a fost Buzăul că a posedat un astfel de domn fie și câte orașe ale țării nu s-a mândri, cum ne mândrim noi dacă ar avea câte un așa soare bine făcător” [13].

Din nefericire, lucrurile nu au reintrat pe făgașul normal. Marele om politic nu a putut să învingă cancerul pancreatic. Cotidianul *Adevărul* nota cu tristețe în numărul din 10 mai 1925 următoarele: „În mersul boalei d-lui Alexandru Marghiloman nu a intervenit nimic nou în ultimele 24 de ore. Din informațiile căpătate de la *Albatros* astăzi la ora 12 rezultă că bolnavul a petrecut o noapte bună și ca n-a intervenit nimic alarmant. Dl. Marghiloman continua să nu primească decât pe medici și pe membrii familiei” [14, p. 133; 6, p. 79].

Cu toate acestea, la 10 mai 1925, chiar de ziua Națională a României, celebrul politician a trecut în eternitate la vila *Albatros*. Familia Regală a fost anunțată imediat. Regina Maria, care sosise la Palatul Cotroceni dintr-o vizită în țară, consemnează pe parcursul jurnalului zilnic foarte laconic: „Partea tristă a fost că am aflat că Marghiloman era pe moarte. La înapoierea noastră, Majestatea Sa mi-a spus că primise vestea morții lui” [15, p. 123].

Înainte de a trece în eternitate, Alexandru Marghiloman a lăsat o scrisoare soției sale, datată în 25 septembrie 1924, unde îi cerea soției facerea ultimelor dorințe și anume:

„Voința mea expresă este ca trupul meu să nu fie mutilat. Am închis ochii? Pace bună! Nu voiesc autopsie și alte zgândărele ca să se știe mai adânc de ce am murit.

Nu doresc paradă militară, nici măcar un pichet de onoare. Cer stăruitor aceasta!

Nu voiesc să se țină discursuri, nici acasă nici la cimitir. Doresc o înmormântare de tot simplă. Trupul va fi așezat în holl-ul locuinței noastre.

Ceremonia se va face acasă de unde cortegiul se va porni direct la groapă. Totul se va petrece într-o dimineață între 10-12 jum. ora, așa se va cruța timpul tuturor.

Caii vor continua să alerge sub numele de Mihai Dembeck (...). A doua zi după înmormântare, caii vor apare la Hipodrom. Jockey-Clubul îmi va nota un <Merci!>” [16, p. 88; 14].

Guvernul condus de Ion C. Brătianu a fost înștiințat despre moartea fostului prim-ministru prin telegrama expedită de prefectul județului Buzău, Ștefan Bellu. Premierul a trimis la funeralii o delegație condusă de N.N. Săveanu, ministrul Sănătății Publice, deoarece defunctul era președinte al Societății de Cruce Roșie.

Casa Regală l-a delegat pe Prințul Moștenitor Carol. Contemporan al tristului eveniment, Eugeniu A. Burhman precizează în propriile memorii urmă-

toarele: „11/5 A încetat din viață Alexandru Marghiloman (născut la 1854). În ultimii ani, el n-a mai jucat un rol politic. Principele Carol a făcut o vizită la locuința defunctului, iar Suveranii i-au trimis o mare și frumoasă coroană de flori” [3, p. 247].

Cabinetul liberal nu i-a organizat lui Alexandru Marghiloman funeralii naționale. Familia a respectat dorințele exprimate în scris de proprietarul vilei *Albatros*. Potrivit relatărilor ziarului *Adevărul* „corpul neînsuflețit al ilustrului om politic a fost așezat în odaia din stânga a holului într-o profunzime de flori naturale albe. Doar la intrarea în vilă străjuiesc două steaguri negre.” A doua zi, la palat, s-a oficiat un serviciu religios de un sobor de opt preoți și diaconi având în frunte pe Preasfinția Sa, Episcopul Buzăului Ghenadie Niculescu. În aceeași zi, la ora 3 după amiaza, carul mortuar a plecat din curtea reședinței *Albatros*, îndreptându-se către gară. În fruntea lui s-au aflat cei opt preoți alături de corul Episcopiei buzoiene dirijat de profesorul Nicolae Severeanu. Deplasarea spre București a sicriului s-a făcut într-un vagon mortuar special amenajat, fiind atașat expresului de Cernăuți. Numeroși oameni au petrecut cu respect și pioșenie rămășițele pământești ale celui dispărut, până în stația Buzău [16].

Pe peronul Gării de Nord trenul a fost întâmpinat de o serie de personalități politice ale vremii: Alexandru Vaida Voevod, Ion Cămărășescu, Ion (Jean) Mitilineu, Grigore Filipescu și Dem Dobrescu. Nu lipseau generalul Eraclie Nicoleanu și Aristide Razu, apoi M. Theodorianu Carada și Panait Vizante, respectiv un părinte din Buzău. Cu această ocazie, arhiepiscopul Teofil Mihăiescu alături de doi preoți, a oficiat o simplă slujbă de pomenire. După scurta ceremonie religioasă, s-a format cortegiul mortuar, care în frunte cu funebruul car s-a îndreptat către domiciliul celui dispărut, din strada *Mercur* nr. 16 [17, p. 20].

Înmormântarea a avut loc pe 13 mai 1295 fără fast, așa cum și-a dorit Alexandru Marghiloman. Relevând acest lucru, apropiatul său colaborator M. Theodorianu-Carada afirmă în amintirile sale proprii între altele: „A voit o îngropăciune simplă, fără nici un fel de pompă. Măreția înmormântării lui a făcut-o mulțimea, ce din respect și recunoștință pentru un mare nedreptățit, i-a făcut cortegiul funerar cel mai impunător ce a fost vreodată pe stradele Bucureștiului. La prohodit Patriarhul care după sfârșitul slujbei a venit direct la mine și m-a strâns mâna zicându-mi tare: <Dumnezeu să-l ierte, că lumea a fost rea cu el!>. M-am închinat adânc, aruncându-mi ochii spre miniștrii în funcțiune, care stăteau lângă mine și-l auziseră. Cuvintele acestea ca fulgerul au trecut din gură în gură. Au devenit astfel, singura cu-

vântare funebră ce s-a pronunțat, pentru că pe aceasta nu a putut-o opri Marghiloman prin testament” [9, p. 129; 10, pp. 64-65]. Noi credem că Alexandru Marghiloman a cerut o astfel de înhumare pentru a nu genera hilaritate și critici asupra activității sale de adversarii politici.

Aflat în convalescență, având o boală gravă, care îi va fi și lui fatală, Regele Ferdinand și-a trimis fiul cel mare, Carol, să-l reprezinte la funeralii. Regina Maria, care nu întotdeauna a fost o admiratoare a lui, i-a făcut președintelui Partidului Conservator Progresist în jurnalul ei zilnic din 13 mai 1925 un portret veridic, sincer, fără patimă, la obiect, după cum urmează: „Astăzi a fost înmormântat Marghiloman. Cu el dispăre un anume gen de om agreabil și așa putea spune cam condescendent. Un perfect personaj amabil <home de monde> (om de lume – n.n.). Întotdeauna plăcut, agreabil, generos, ospitalier și deschis. Părintele hipodromului din România cu un sentiment de <Noblesse oblige> în el, care era uimitor când te gândești că era produsul a două generații. Nimeni din România n-a ținut mai bine o casă așa cum a putut el să o facă, cu eleganță occidentală. *Bun caseur* (princeput la vorbă – n.n.), bun vorbitor, se pare că a fost un excelent orator în Parlament, dar ca politician <il n'avait pas de flair> (nu avea fler – n.n.), era un visător și făcea nenumărate greșeli, ca atare a fost în cele din urmă dat la o parte, mai ales că în Marele Război s-a situat de partea Imperiului german. Noi am fost întotdeauna prieteni, cu excepția perioadei în care a fost în slujba Noastră, când România trata cu Germania după dezertarea Rusiei. Apoi, ne-am ridicat unul împotriva celuilalt ajungând aproape la violentă opoziție, dar chiar și atunci, manierele sale perfecte au făcut ca acest lucru să fie mai <sustenabil>, dacă ar fi putut cu altcineva și el ne-a fost util într-un mod dezagreabil. (...) Acum a murit și-l regretăm cu totu ca pe un om de lume, plăcut, amabil, civilizată, genul care nu se mai naște în aceste vremuri haotice ale noastre. Și în ce privește Jockey-Clubul pentru el este o pierdere aproape ireparabilă” [15, pp. 126-127].

Nicolae Iorga arăta într-un necrolog următoare-le: „Un om s-a stins, care a fost cu sau fără voia sa nu înaintea sicriului unde zace trupul lui torturat vom sublima-o prea mult – tragica victimă a unor grozave împrejurări.” Reputatul istoric prezintă calitățile celui dispărut în felul următor: „De un mare talent oratoric, unul din acele talente care n-au nevoie să strige, nici să facă gesturi, ci sunt numai afluxul nesilit al unui suflet vibrant, de o dezinteresare personală absolută într-o țară unde politicienii cei mai bogați sunt cei mai nesănătoși (...). Alexandru Marghiloman a fost o podoabă a vieții noastre politice. Locul și l-a

cucerit singur și fără artificii. Nu i-a pregătit nimeni o situație și el n-a dobândit prin alte mijloace decât ale talentului și priceperii. A venit însă războiul. Să spunem un adevăr: Marghiloman a greșit și a primit cea mai grea pedeapsă: a înlăturării de la afacerile publice, unde altfel ar fi jucat un rol de căpetenie (...). Dar pe dânsul momentul decisiv l-a prins tocmai în ireparabilul unei situații din care fără s-o fi căutat-o numai decât, nu mai putea ieși” [18, pp. 200-201]. Într-adevăr, conducerea țării a fost preluată de Alexandru Marghiloman la începutul lunii martie 1918, când continuarea luptei armate nu mai era posibilă.

Presă centrală a prezentat cu lux de amănunte trecerea în eternitate a Președintelui Partidului Conservator Progresist. Ziarul *Aurora*, oficiosul Partidului Țărănesc condus de dr. Nicolae Lupu, preciza în numărul din 13 mai 1925, între altele: „La Vila <Albatros> a trecut din viața aceasta pe celălalt tărâm, Alexandru Marghiloman. Este o pierdere ireparabilă pentru poporul românesc. Cu el dispăre, fără îndoială oratorul parlamentar, cel mai talentat al generației trecute și prezente. (...), dispăre omul cu caracter cel mai tare, dispăre în fine o experiență politică bogată, o inteligență superioară prin claritatea ei, dispăre un civilizată, un occidental, un om. Acest om dispăre prea devreme.”

Articolul de fond vorbește, mai departe, de faptul ca: „În împrejurările grele în care ne zbatem, această comoară de calitate putea fi extrem de folosite țării (...).” Autorul anonim subliniază apoi că Marghiloman a murit „cu mare regret în suflet că țara n-a știut să-l utilizeze acum când talentul și experiența lui erau în plină maturitate. A fost ținut departe de viața politică.” El (probabil dr. N. Lupu) afirmă în final: „De multe ori în acești din urmă ani, o conversație cu Alexandru Marghiloman, gentilomul perfect, dar și perfectul om de inimă, îmi dădea impresia unei oaze răcoritoare de suflet, a unui act de lumină, ce aer de civilizație” [19, p. 399].

Cotidianul *Adevărul* a publicat numeroase articole despre Alexandru Marghiloman. Într-unul dintre ele, semnat de Barbu Brănișteanu, era omagiat Președintele Partidului Conservator progresist astfel: „Cu Alexandru Marghiloman se stinge ultimul reprezentant al unei generații de mari talente politice și parlamentare. Ca orator, Marghiloman a fost o ilustrare a tribunei române. Niciodată nu s-au obținut de la această tribună efecte mai mari cu mijloace mai simple decât le-a dobândit el.” În această pricină, șeful conservatorilor progresiști, după părerea semnatarului articolului: „a fost în totul un modern. Fraza lui a fost întotdeauna clară (...). Ideea apărea mereu redusă la cea mai simplă expresiune. Elocința

era naturală.” Semnatarul materialului evidențiază de asemenea, calitățile sufletești ale proprietarului vilei Albatros „Gustul pentru măsură în toate, frumusețea formei, repudierea gestului mare, care cade lesne în exagerațiune, corectitudinea literară, caracterizează cuvântările sale.” Barbu Brănișteanu reiterează în continuare că: „Marghiloman a fost astfel un reprezentant clasic al acelei retorici care este un produs al experienței parlamentare englezești.” Autorul articolului consideră, totodată, că amintirile calității „Plasează pe Alexandru Marghiloman în mod natural în rândurile „junimiștilor”. Cunoscutul jurnalist arăta că date fiind conexiunile existente, politica promovată de eroul nostru a fost una europeană.”

Totuși, Barbu Brănișteanu considera, în finalul materialului său, că: „Acolo la <Albatros> odată cu liniștea binefăcătoare a morții ce s-a coborât asupra lui Alexandru Marghiloman, s-a încheiat tragedia unui om” [16, pp. 140-143; 6]. Dincolo de unele afirmații partizane, exagerate, desprindem și din articolul semnat de Barbu Brănișteanu că Marghiloman s-a dovedit a fi un orator excepțional, un politician corect, elegant, dezinteresat.

Presă buzoiană și râmniciană a omagiat la rândul ei personalitatea uriașă a șefului conservatorilor marghilomaniști. Astfel, chiar în primul număr al gazetei *Glăsuțul vremii* a fost tipărit un reușit articol necrolog intitulat „La moartea lui Alexandru Marghiloman”. Materialul informa cititorii că „În castelul <Albatros> din Buzău s-a stins marele bărbat de stat Alexandru Marghiloman. De vârstă înaintată, 71 de ani, totuși moare înainte de vreme. Moare în vremuri în care țara ar fi avut nevoie de marea lui capacitate, de talentele sale nediscutate. Moare rănit sufletește, omul cinstit, superior asupra căruia opt ani de zile s-au îndreptat cele mai înverșunate atacuri.” Autorul anonim relevă faptul că cel decedat „A fost ținut în ultima vreme departe de treburile publice, el care mai mult ca oricare altul ar fi fost necesar țării, în greutățile în care ne zbatem. Să fi fost oare numai invidia unor anumiți oameni, vina acestei greșeli sau întreaga mentalitate politică care se agită astăzi, așa cum o vedem cu toții. Noi depunem o lacrimă sinceră pe mormântul proaspăt al marelui dispărut. Fi-ei țărâna ușoară și amintirea neștearsă” [20].

Într-adevăr, Alexandru Marghiloman a fost marginalizat. Adversarii politici au încercat și au reușit să-i neutralizeze activitatea pentru realizarea scopurilor pe care și le-au propus.

În publicația *Glăsuțul Poporului*, care apărea la Râmnicul Sărat ca organ de presă al secției locale a Partidului Poporului, a văzut lumina tiparului articolu-

lul cu titlul simplu *Alexandru Marghiloman*. Autorul materialului C.C.Br. (Constantin C. Brăescu – n.n.) afirmă că șeful conservatorilor progresiști. „Doborât de suferințe fizice și dureri morale pe care numai mișei și ticăloșii nu le-au putut pricepe; pe care însă un popor le-a înțeles și le-a privit îndurerat, urmărindu-le cu respect și cu inimă strânsă, Alexandru Marghiloman s-a stins din viață la Buzău în cadrul încântător de verdeață, de poezie și de odihnă de la Albatros. El a răbdat ca un erou povara infamiei acuzațiilor ce i se aruncase odinioară, a suferit ca un mucenic și a așteptat cu încredere ziua dreptății și a reabilitării formale. Din nenorocire, moartea nemiloasă și crudă care l-a atins cu aripa ei de gheață mai înainte ca această operă de dreptate să se poată revărsa cu toată strălucirea și avântul ce i se cuvenea.”

C.C. Brăescu arată mai departe că „Marghiloman a murit ca un martir după cum ca un martir și-a și trăit, resemnat viața de la război încoace. Cu el, țara pierde pe unul din cei mai străluciți, mai nobili și mai aleși fiii săi, iar tribuna parlamentară pierde pe unul din cele mai strălucite talente oratorii ce au ilustrat-o și au înălțat-o de-a lungul vremurilor” [21].

Pe lângă caracterul apologetic partizan al articolelor prezentate mai sus, desprindem o realitate care nu poate fi ignorată. Alexandru Marghiloman a fost un mare om politic, care nu și-a părăsit partidul pe care îl conducea la greu, dimpotrivă, a încercat să salveze ce se mai putea salva. A intrat în viața politică bogat, dar a ieșit destul de sărac.

Bibliografie:

1. Marghiloman Alexandru. *Note politice*. Volumul V, Ediție anastatică îngrijită de Marius-Adrian Nicoară, Alfred Vasilescu, Ștefan Davidescu. Buzău: Editura Alpha MDN, 2019.
2. Mârza Radu. *Călători și pacienți români la Karlsbad. O istorie culturală a mersului la băi până la 1900*. Iași: Editura Polirom, 2022.
3. Buhman Eugeniu Arthur. *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României. Memorii, 1898–1940*. Ediție de Cristian Scarlat. București: Editura Sigma, 2006.
4. Oprișoiu Macrina. *Castelul Pelisor. Reședință princiară și regală (1903–1948)*. București: Editura Corint-Boks, 2024.
5. *Le progres*, III, nr. 289, din 19 iunie 1921.
6. Frîneu Viorel. *Adevărul despre ... moartea lui Alexandru Marghiloman. Studiu de caz*. București: Editura U.Z.P., 2020.
7. Stan Constantin I. *Destrămarea Partidului Conservator Progresist în Moldova*. În: *Carpica*, vol XXVI/2, 1997.
8. Bulai Ion. *Conservatori și Conservatorism în România*. Ed. a II-a, București: Editura Enciclopedică, 2020.

9. Carada Marin Theodorian. *Efemeridele, Însemnări și Amintiri 1908–1928*. Săbăoani-Roman, Tipografia „Serafică”, 1937.
10. Frâncu Viorel. „Răzbunarea” lui Alexandru Marghiloman. În: *Străjer în calea furtunilor*, Buzău, an. XII, nr. 25, august 2019.
11. *Lui Alexandru Marghiloman. Omagiu cu prilejul unei îndoite aniversări. Prietenii și admiratorii*. Ediția a II a de Nicolae Peneș, Buzău: Editgraph, 2008.
12. *Îndrumarea*, Buzău, IV, nr. 2, din 15 martie 1925.
13. *Alarma*, Buzău, an. XXX, nr. 83, din 9 mai 1925.
14. *Adevărul*, an. 38, nr. 12701, din 10 mai 1925.
15. *Maria, Regina României, Însemnări zilnice (1 ianuarie-31 decembrie 1925)*. Vol. VII, Traducere de Sandra Ileana Racoviceanu. Ediție de Vasile Arimia, București: Editura Histria, 2008.
16. *Adevărul*, an. 38, nr. 12703, din 12 mai 1925.
17. Tănase Mircea. *Alexandru Marghiloman și greaua povară cu care a traversat istoria*. În: *Străjer în vremea furtunilor*, an. XI, nr. 20, decembrie 2017.
18. Iorga Nicolae. *Oameni care au fost*. Ed. I, vol. III, București: Fundația pentru Literatură și Artă Regele Carol al II-lea, 1963.
19. Peneș Nicolae. *Alexandru Marghiloman. Lordul valah*. Ed. a III-a, Iași: Editura Tipo Moldova, 2014.
20. *Glasul Vremei*, Buzău, I, nr 1, din 15 mai 1925.
21. C.C. Br. (Constantin C. Broesku – n.n.). *Alexandru Marghiloman*. În: *Glasul Poporului*, Rm. Sărat, I, nr. 2, din 24 mai 1925.